

fel. Ha az utóbbi egy-két évben költővé érő Jung Károly megérdemelte az Utószóban emlegetett esztétikai „bizalmat”, vajon mért nem érdemelte meg nemzedéktársa, Utasi Mária is, aki éppen másfél évtizede ír verset, kitaposottabb utakon járva, igaz, de tehetségének számos bizonyítékát adva máris? Ha Podolszki József „népdalai” erősíthetik a jelképes *gyökeret*, vajon Danyi Magdolna befelé nyíló versvirágai miért nem izmosíthatják a *szárnyait*? Ezekre és a lehetséges hasonló kérdésekre persze csak egy választ adhatunk, illetve ismételhethünk meg, azt, hogy költészetünk jelenében válogatóink kénytelenek voltak fokozottabban szubjektív meggyőződésükre támaszkodni, amellyel *vitázni* érdemes és kell is, de amelynek létjogosultságát *elvitatni* nem lehet, akkor sem, ha a jelen természetét jóval szigorúbban ítéli meg, mint a „történeti” örökséget.

Végezetül hadd állapítsuk meg, hogy a *Gyökér és szárny* kételyeket támasztó sajátosságai ellenére is időtállóbb, koncepciózusabb antológia, mint a *Különös ajándék*. S még jobb lehetett volna, ha a szerkesztők nem költőkben, hanem versekben gondolkodva, tematikus „fejezetekbe” gyűjtik az anyagot. Ez esetben nem kellett volna kínosan ügyelniük arra, hogy az egyívású költők lehetőleg azonos számú — antologikus?! — verssel szerepeljenek, nem kellett volna lemondaniuk a magányos jó versekről, és nem kellett volna felvetniük az esztétikai „bizalom” kényes kérdését sem. Minden valóban jó vagy mai szemmel jónak látszó vers beleépülhetett volna líránk e tematikusan tagolt „regényébe”, amely a maga csöppet sem szokványos egyszerűségében mindnyájunk ilhetője lehetett volna.

Milyen sok ormótlan volna! Van-ra váltjuk-e őket valaha?

UTASI Csaba

A KÉRGES, EGYBEÁLLT IDŐ FEJTEGETÉSE

Jung Károly: *Ami nincs*, Forum Könyvkiadó, 1977

Huzamos időn át boldog költője volt tájunknak Jung Károly, hiszen énekelni tudott anélkül, hogy maga az ének kérdésessé vált volna számára. Egyféle küldetéstudattal írta verseit, öröms alkotókedvvel, s reménykedve is, hogy a szerencsésen meglelt képek, fordulatok segítségével túllendülhet a lét ellentmondásain. Azt is mondhatnánk akár, hogy önmagától távol verselt, s egy elvonatkoztatott költésiség állhatatos kutatásában fedezte föl a megtartó erők forrásait. Ebbéli magatartásának kialakulásában egyebek között szerepet játszhatott a „műközpontú” irodalom-szemléletnek az a válfaja is, amely a másodlagos vagy éppen pe-

riferikus jegyek minél teljesebb háttérbe szorítása céljából kellő árnyalás nélkül leszögezi, hogy egy-egy műben nem az ember a fontos, hanem mindenkor maga a mű. Nem vitás, hogy ez a kitétel mindaddig érvényes, amíg a magánélet adatairól, csip-csup eseményeiről van szó, amint azonban a „műközpontúság” átcsap önnön ellentétébe, s a műből kirajzolódó emberi arcél vizsgálatának létjogosultságát is megtagadja, máris kezdetét veszi a misztifikáció. Ilyenkor kerül sor általában az összefüggések teljességének felbomlasztására, a szerkezeti elemek elszigetelt fűrkészésére vagy a „hagyományos”, „modern”, „új” stb. jelzők kiugratására, ami úgyszintén a parciális vizsgálódás jele szokott lenni. De míg a részleges, egyoldalú kritikai megközelítés az alkotásoknak igen fontos mozzanatait is kinagyíthatja, addig az alkotói részlegesség szükségképpen zsákutcába vezet. Gondoljunk csak a hatvanas évek közepe táján felfutott — vagy inkább felfuttatott — költőinkre. „Modernség” tekintetében egyikük-másikuk pápább volt a pápánál, csillaguk azonban mégis gyorsan letűnt, mert nem tudtak kiépíteni maguknak egy olyan világméretet, amely táplálója lehetett volna „modernségüknek”.

Sokáig úgy tetszett, hogy Jung Károly is a gyors kiégés sorsára jut. Még *Leng* (1970) című kötetének legtöbb darabjában is gondtalanul manőverezett versszervező energiával, s széthulló, esetleges képsorai még mindig nem eredeti költői alkatról tanúskodtak, hanem egy kifinomult ízlésű, de önmagát nem lelő amatőrről, amint lírai fellegvárában elszántan végzi erőnléti gyakorlatait. Maga az írás nagyobb szenzációt jelentett számára, mint a verset életre hívó belső kényszer, s ez okból kevés olyan jegyet kínált a kötet, amelyből a továbblépés irányára lehetett volna következtetni. Igaz, hogy a pannóniai földben, „arasznyira talán”, megsejti már a római ónkupákat, érmekeket, a táj váratlan neszeiből „keményléptű” zsoldosok vonulását hallja ki, az aracsí templomrom előtt pedig az egybemosó „összes grammatikai idő”-re eszmél rá, egyelőre azonban még nem bontja föl az „összevont idő”-t, nemigen vállalkozik a költői régészkedés helyzetfeltáró műveleteire. A felvonultatott ódon tárgyak, történelmi utalások ekkor még egyszerű hangulatteremtő eszközök verseiben, a „lengő szomorúság” kulisszái, s csak viszonylag gyakori előfordulásuk jelzi a költő érdeklődésének fő tartományát, amely majd az *Ami nincsen*ben részletesen is elélnk tárul. Ebben a kötetben már római katonák, helytartók arcéle bukkan fel, ó fegyverek acélja villan, a várfalakon belül, Itália csapszékeire gondolva, álmatlanul hánykolódik egy követ, űzött bocskorosok lapulnak a buckák között, s a lápi világban megbúvó kis falvakból zsoldárok hangja száll a komor égre. Azt is mondhatnánk akár, hogy az ifjúsági regényekből jól ismert motívumokat sorakoztatja fel Jung Károly, főként a kötet első ciklusában, de nyomban hozzá kell tennünk azt is, hogy versei korántsem a múltak egyoldalú dicséretét zengik. Nem azért lép vissza az időben, hogy elmélázzon ama régi korokon, midőn tájunkon izzadt római katonák homlo-

ka mögött teljes fényel ragyogott a Forum Romanum, vagy midőn még errefelé is fölhúzták estelente a nyikorgó felvonóhidakat, hanem hogy a pannóniai élet folytonosságának költői képeit emelje tudatunkba. Minthogy a históriát ringyónak találja, gondosan kerüli a rózsaszín ködöket, a langyos idilleket, a jelentől menekülők délibábjait, s ezzel párhuzamosan idegenkedik a költői szerepjátszás gesztusaitól is. A klasszikus metrum vonzásában megírja ugyan egy „verselgető legionárius” rutinos kísérletét, ez azonban kivételnek számít, hiszen Jung általában távol tartja magát a leírt szituációktól. Történelmi vázlatokat, tablókat készít, anélkül, hogy a megfestett képekbe képletesen ő maga is besétálna. Eleinte még arra gondol az ember, hogy talán a mese, az „epikus” megjelenítés lazítja fel a költeményeket, később azonban kiviláglik, hogy éppen a lírai én távolmaradása esik itt nagy súllyal latba. Ezeket a szövegeket nem hatják át mélyen megélt kételyek, dilemmák, s nem feszíti őket tépelődő önvizsgálat sem, amely aktualizálhatná a táj őslakosainak vagy átvonuló vendégeinek néhai életét. A történelmi témák éppen ezért nem törhetnek át a történelem burkán, s a művek relevanciája sem haladhatja meg a több-kevesebb sikerrel megrajzolt „lírai képeslapokét”.

A kötet másik két ciklusa jóval több költészeti csemegét és — részben — értéket kínál. Zömmel ide sorolta be a szerző néhány évvel ezelőtt írt szonettjeit, amelyek a szó szoros értelmében meglepetésszámba mentek annak idején. Közzétételükkor ugyanis költőink már régóta nem merték gátlástalanul vállalni a szonett kötöttségeit. Valószínű, hogy egyfelől a megnövekedett s egyre növekvő olvasói igényesség tántorította el vagy tartotta vissza őket mindinkább e versformától, amely éppen törvényszerűségei által biztos lakmuszként azonnal leleplezi az alkotói erőtlenséget, másfelől pedig nem kedvezett a szonettnek az eltelt másfél évtized költészeti forrongása sem, hisz a levegőtlen maradiság elleni küzdelemben átmenetileg már-már egyenlőségjel került a kötött formák és a fáradt mímélés közé. Nem véletlen hát, hogy Jung Károly bátorsága fokozott érdeklődést keltett, amit aztán, s ez a fontosabb, maguk a szonettek táplálni is tudtak később.

Költőnk a rímek tekintetében nem követi a szonett klasszikus képleteit, lazábban szerkeszt, könnyedén variál, ez azonban csöppet sem zavaró körülmény, mivel a szabadabb anyagszervezés révén csaknem teljesen láthatatlanná tudja fakítani a szonett „állványzatának” körvonalait. Csak nagy ritkán figyelhető meg tehát nála a versszervező erőök fordított munkája, az, hogy a rímeknek valamely előre megválasztott és kidolgozott rendszeréhez keres mondanót — árulkodó betoldásokon, zökkenőkön át jutva el a mű záradékáig. Ehelyett legtöbbször töretlenül, egyetlen gondolati síkon teljesíti ki mind a négy strófát, s ha a szonettek mégsem érik el az igazán emlékezetes versek intenzitását, annak nyilván az lehet az oka, hogy megírásukkor a költőt még nem foglal-

koztatták tartósan olyan alapvető egzisztenciális gondok, amelyek a versek belső terében számottevő feszültséget hozhattak volna létre. A két négy soros versszak után ilyenformán rendszerint nem is kerül sor sem hangulati, sem gondolati váltásra, s a maga lineáris útján haladva, a vers nem valósítja meg a szonettformát különösen funkcionálissá tevő tézis-antitézis-szintézis hármasságát. Emellett Jung Károly egyáltalán nem él azzal a lehetőséggel, amely a palato-veláris rímhangszerelésben, a magas és mély hangú rímek szabályszerű váltakoztatásában rejlik.

Mindennek alapján a kötet súlypontját a verseknek egy másik vonulatában látom, s nem a szonettekben, amelyek valójában az első ciklus kötetlen, súlytalanul lebegő tablózását viszik tovább tudatosabban, szervezettebb formákban, de végső fokon úgyszintén szép, „költőien” szép képek fölmutatásával. Az említett másik vonulatban viszont, ahova egyebek közt *A Disque Bleu füstje*, a *Post vitam gloria*, az *Alámosott idő*, *A háttér ürügyén* és az *Ami nincs* c. verseket sorolnám, Jung Károly elárulja önmagához. Végre rádöbben, hogy nemcsak a történelemnek van ideje, melyen tetszetős klisék segítségével újra meg újra végig lehet pásztázni, hanem neki magának is, hogy tehát minden árok, minden sír, minden emlék „feldúlása” után óhatatlanul szembe kell néznie a maga „alámosott idejével”, s mint annyi elődjének, neki sem pusztán láttatnia kell a valóság egy-egy (csipkés) szegmentumát, hanem választ kell keresnie a felmerülő kérdésekre is. Ez a felismerés, ez az immár mindennemű menekvést és kitérést elvető attitűd kényszerítette ki belőle a Gál László emlékének szentelt költemény eleven gondolatritmusú elégikusságát, a Tolnai Ottónak ajánlott vers fanyar fintorait, tűnődő iróniáját, az *Ami nincs* szigorú, puritán formáját, amellyel végre csakugyan az idők teljességét foghatja át. Évekig a „kérges, egybeállt idő” felfejtésén fáradozott, hogy a részletekből egy öntörvényű mikrokozmoszt építsen fel, ám ez csak most, lírájának személyessé válásakor sikerülhetett neki. Régóta meglevő távlatai és mind határozottabb önszemlése mintegy a lét „szívébe” emelték őt e néhány versben, s hinni szeretnénk, hogy a látványtól sem eliszonyodni, sem megfutamodni nem fog egyhamar.

UTASI Csaba

EGY KAMASZ EMLÉKIRATAI

Pintér Lajos: *Bolondkocsi*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977

Pintér *Mélyvíz* című, három évvel ezelőtt megjelent ifjúsági regényének viszonyaink között gazdag fogadtatásban volt része. A rendelkezésünkre álló adatok szerint rövid idő alatt négy írás jelent meg e re-